

Middeleeuwse biografieën

Vissen in de havo/vwo-vijver

In de Gouden Kom zet de commissie havo/vwo een nieuwe serie artikelen over didactiek uit, uitgeprobeerd in de onder- of bovenbouw van het havo/vwo. Vanuit de gedachte dat in elke geschiedenisles kennis en vaardigheden hand in hand gaan en dat je ze samen moet opbouwen, direct vanaf de eerste klas, komen dit schooljaar de volgende onderwerpen aan bod: In dit nummer tonen wij hoe je al in de eerste klas leerlingen zelfstandig middeleeuwse biografieën kunt laten schrijven. Verder willen we verslag doen van onze ervaringen met een APS-project op school waarin het 'nieuwe leren' gekoppeld wordt aan het aanleren van oriëntatiekennis zoals de commissie-De Rooy dat aanbeveelt. Een lid van de commissie zal schrijven over de digitale leeromgeving in Brainbox en hoe hij die inzet op zijn school, ondersteund door het UOCG, het onderwijscentrum van de Rijksuniversiteit Groningen. Ook een concrete ICT-opdracht, voor staatsinrichting, komt eraan. En ten slotte een praktische opdracht om kennis over Europa te activeren.

Graag horen we van uw ervaringen met het toepassen of uitproberen van deze voorbeelden. Heeft u zelf geconstateerd dat een didactisch idee van u of een collega werkt, zend het ons dan toe. Dat kan via het VGN e-mailadres: info@vgnkleio.nl

Sabine te Rietstap geeft geschiedenis aan het Stedelijk Gymnasium in Leiden.

Namens de commissie havo/vwo,
Ineke Veldhuis-Meester

Klas 1H, 2003, ergens eind maart: het begin van de les:

Docent: 'Jongens jullie krijgen een opdracht. Jullie moeten een middeleeuws leven verzinnen en wel voor een cijfer!'

Het moet een leven zijn dat klopt met de geschiedenis. Je mag alles verzinnen als het maar echt in de Middeleeuwen gebeurd had kunnen zijn. Om te bewijzen dat het klopt moet je een biografie schrijven en een fotoboek met tien foto's uit dit leven maken. Hier heb je een cd-rom met een website met plaatjes en uitleg erbij. Daarmee schrijf je de biografie en maak je het fotoboek. Je krijgt ook een opdrachtenboekje waarin staat hoe je een biografie schrijft.

Jullie gaan er met zijn tweeën thuis aan werken. Op school doen we dan leuke dingen.'

Leerlingen: 'Krijgen we dan ook huiswerk?'

Docent: 'Nee, dat niet.'

Leerlingen: 'Gelukkig.'

Resultaat uit klas 1H, 2003, ergens eind april:

Fragment uit het werk van twee brugklassers, een historisch verantwoorde biografie van een smid uit de dertiende eeuw:

'Ik zag oude mismaakte mensen die met holle ogen naar ons staarden, maar ik ontdekte ook een jongen van ongeveer mijn leeftijd waar ik niks aan zag. Waarschijnlijk zat de wond onder zijn kleding.

De jongen groette me, maar ik durfde niks terug te zeggen. We liepen door en toen ik omkeek zag ik dat de melaatsen zich wasten in de Zenne, waar wij net hadden gedronken. Nu kan ik niet slapen; ik zie steeds de gezichten van die mensen voor me. Morgen zal ik naar de kerk gaan en God bidden dat ik deze ziekte niet krijg. Waarom zouden ook jonge mensen die ziekte krijgen? Wat heeft die jongen gedaan? Misschien is het wel een straf van God, of het werk van de duivel ...'

(Uit: Het leven van Olivier Pieter Pieterszn (1232-1255), opgetekend door Rosa Breed en Marieke Keyzer. Een beschrijving met dagboekfragmenten vertaald uit het Nederlands.)

De leerlingencd-rom.

De foto's bij het artikel zijn gemaakt tijdens de middeleeuwse markt in Nijmegen op 28 augustus j.l. door Kees Bogaerts.

Plaatjes kijken en zelfstandig werken

Dit fragment is het resultaat van een opdracht die door alle brugklassers in koppels werd uitgevoerd, geheel zelfstandig, niet op school, maar thuis. Het is een opdracht waarbij leerlingen dargene leren wat ze willen leren, zonder toezicht en in een eigen tempo. Een tweedefase-zelfstandig leren-opdracht dus. Gewoon in de brugklas.

De website met opdracht heb ik in eerste instantie niet gemaakt om er een zelfstandig-werken project van te maken, maar uiteindelijk is het dat wel geworden. Ik heb de opdracht en de site gemaakt omdat ik leerlingen iets wilde laten doen wat ik zelf heel leuk vind aan de Middeleeuwen, namelijk plaatjes kijken! Het leerdoel was in eerste instantie dus niet zo hoogdravend, maar hoe meer werk er in het verzamelen, ordenen en vooral het beschrijven van de plaatjes ging zitten, des te meer wilde ik dit werk omlijsten met een gestructureerde opdracht.

De biografie-opdracht is een opdracht geworden die zich leent voor gedifferentieerd werken, die zelfstandig leren bevordert en die historisch zwijmelen bij het zien van eenige plaatjes aanmoedigt.

Uit ervaring met andere opdrachten weet ik dat leerlingen het schrijven van een biografie erg leuk vinden. Al was het maar omdat ze volledige controle hebben over andermans leven, een niet veel voorkomende situatie voor brugklassers.

Als historisch verhaal is een biografie natuurlijk heerlijk gestructureerd, de deelvragen staan vast, geboorte, opleiding, klooster, eventueel trouwen, of een romantisch drama, beroep, toernooi of hongersnood, een spectaculaire dood, want bij 12-jarigen gaan mensen meestal vrij spectaculair dood (en ook geboortes hebben ze het liefst spectaculair). Behalve leuk is deze opdracht een goede opstap naar het schrijven van historische verslagen met hoofd- en deelvragen.

Stedelingen

Jullie gaan een stads leven beschrijven. Daarmee hebben jullie het wel getroffen. Alles komt voor in het leven van stedelingen. Liefde, geld, veel ziekte, opstanden, handel met vreemdelingen en natuurlijk stads vermaak. Ook is er een groot verschil tussen arm en rijk in een stad. Het makkelijkst is het om een man als hoofdpersoon te kiezen. Maar een stadse vrouw is ook een mogelijkheid.

Dit stencil is bedoeld om jullie een beetje op weg te helpen met de opdracht. Je krijgt een overzicht van jullie afdeling op de CD-Rom. Je krijgt wat tips zodat je wat makkelijker de goede informatie te pakken hebt. Ook krijg je nog een beetje advies over pagina's van andere afdelingen die interessant zijn voor het leven van stedelingen. Tot slot volgen er nog wat kleine huishoudelijke mededelingen over taalgebruik op de CD-Rom en de kwaliteit van de geprinte plaatjes.

Het Overzicht

Jullie kunnen hiernaast zien welke pagina's voor jullie stedelingen te vinden zijn op de CD-Rom. Er is veel over het dagelijks leven te vinden. Maar er zijn ook wel pagina's die het leven wat meer geur en kleur kunnen geven.

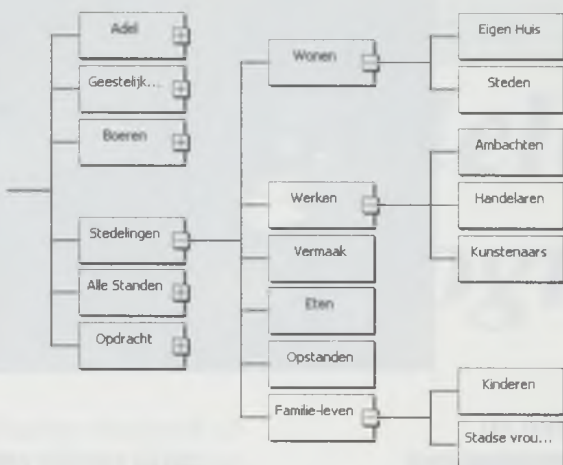
Tips

De pagina Werken zou het beginpunt voor deze afdeling moeten zijn. Je moet hier kiezen voor een loopbaan van je hoofdpersoon. In de stad werd namelijk wel onderscheid gemaakt op beroep. Het bezit en dus het beroep was belangrijk voor het succes (of juist niet) in de maatschappij.

Heb je het beroep gekozen, dan is de afdeling wonen of familie ook interessant. Jullie zullen op de afdeling Wonen/Steden best geïnteresseerd informatie kunnen vinden over de geuren en kleuren van de stad.

Het Familieleven was voor Stedelingen belangrijk. Wat vrouwen kinderen konden en deden ook. Dus hier is het nodige te vinden. Geïnteresseerd details vind je op de pagina's Vermaak en Eten. Gruweligheden en politiek vind je op de afdeling Opstanden.

Als je nog meer bloed, liefde en gruweligheden zoekt voor jullie leven, dan moet je op de afdeling 'Andere Standen' kijken. Hier vind je ook hele belangrijke informatie over het Geloof van de Middeleeuwen. Jullie stedeling is hoe dan ook gelovig geweest.

lende 'check-formulieren' voor de docent om het werk van de leerling op voorhand en naderhand te controleren.

3. een 'handig op weg'-blad

De leerlingen krijgen de stand (adel, geestelijkheid, burgers) toegewezen en voor deze stand krijgen ze tips over de stand in het algemeen op papier.

Instructie op school

Er is ongeveer anderhalve les nodig voor de uitleg en het opzetten van de opdracht. Met een beamer wordt de structuur van de site uitgelegd. Het opdrachtenboekje wordt doorgenomen, de koppels worden gevormd, standen worden verdeeld en tot slot worden werkafspraken op papier gezet.

Leerlingen vragen veel, sommigen begrijpen niet dat een site op een cd kan staan, anderen begrijpen niet wat er precies verlangd wordt. Vooral in het eerste jaar hadden we wat moeite om hierop concreet antwoord te geven. Het tweede jaar konden we voorbeelden laten zien van mooie biografieën, waarmee de opdracht in één keer duidelijk gemaakt kon worden.

Uitleg voor thuis, papier en digitaal

Het boekje bij de opdracht is gemaakt met de ervaringen van de tweede fase-projecten in het achter-

De opdracht in de praktijk

Om deze opdracht te maken krijgen de leerlingen mee naar huis:

1. een cd-rom met daarop een website

Deze website bevat vijf honderd plaatjes, die betrekking hebben op het dagelijks leven in de Middeleeuwen. Naar stand gerangschikt en daarna op onderwerpen als 'werk' of 'vermaak'. Alle plaatjes en onderwerpen worden uitvoerig beschreven.

Daarnaast zijn nog enkele algemene pagina's over onder andere geloof, ziekte en dood opgenomen.

Op de website wordt ook uitgelegd hoe de biografieopdracht in elkaar steekt en hoe de opdracht uitgevoerd kan worden.

2. een handleiding/opdrachtenboekje

waarin staat hoe de opdracht gemaakt moet worden en wat de eisen zijn. Hierin staan ook verschil-

P.9. we hadden op een gegeven moment maar een comp. ter beschikking

Deze leveren jullie elk apart in bij het verslag

SAMENWERKINGSOVERZICHT VAN: Tobias en Casper KLAS 1/2

Taken	Wie?	Wanneer?	Waar?	Afgekregen?
Samenwerkingslijst invullen en inleveren	allebei	25/3/02	bij Tobias	☒
Site bekijken	allebei	25/3/02	bij Tobias	☒
Hoofdpunten levensverhaal vaststellen	Tobias	30/3/02	bij Casper	☒
Site uitpluizen voor levensverhaal. Zowel tekst als plaatjes die bij verhaal passen.	Casper	30/3/02	bij Casper	☒

Samenwerkingsoverzicht van Tobias en Casper.

hoofd. Alle vaardigheden die nodig zijn voor deze opdracht staan beschreven, de eisen staan beschreven en er zijn werkformulieren waarmee het werk gecontroleerd kan worden. Uit ervaring hebben wij geleerd dat het belangrijk is dit soort uitgebreide handleidingen altijd te laten beginnen met een paginalange samenvatting van de hele opdracht.

Het boekje moet goed besproken worden in de klas. Toch is onze ervaring dat veel kinderen deze opdrachtboekjes snel 'kwijtraken'. Daarom is het hele opdrachtenboekje ook opgenomen in de site, met daarbij ook nog uitleg voor de 'kijk-specifieke' vaardigheden die bij deze opdracht horen. Deze hulp kan vanuit elke plaats in de site worden opgeroepen. De hyperlinks voor de instructies staan bovenaan in het scherm.

Vaardigheden uitleggen

De instructies komen op vele manieren terug, samengevat, op papier en digitaal, en er zit ook een letterlijke uitleg bij van alle vaardigheden die moeten worden vertoond. Van het uitleggen van schrijfstijlen tot het bijleggen van ruzies die ontstaan door het samenwerken, het staat allemaal beschreven. Het klinkt raar om op papier te lezen hoe je moet samenwerken. Toch hoort het echt in een opdrachtenboekje thuis. Doordat samen-

werken als vaardigheid wordt beschreven, kunnen leerlingen ook zien waar en hoe de samenwerking goed of slecht ging. Zo leren ze dat goed samenwerken niet afhankelijk is van een goed karakter of een gelukkig gesternte, maar dat zij zelf invloed kunnen uitoefenen op een geslaagde samenwerking. Kortom, dat het dus daadwerkelijk een vaardigheid is, en niet een talent.

Het is niet altijd eenvoudig om bespreekbaar te maken dat de ene leerling veel beter is dan de andere en dat deze ongelijke verdeling van talenten moeilijkheden bij het samenwerken kan veroorzaken. Leerlingen 'klikken' natuurlijk niet graag en zullen niet snel aan een docent vertellen hoe de samenwerking verloopt. Maar doordat een moeilijke samenwerking als 'officieel' probleem in het boekje staat, lijkt het net alsof het de gewoonste zaak van de wereld is om over dit probleem te praten. Bovendien biedt het boekje ook zelfhulp-oplossingen bij een falende samenwerking.

Uitleg op de site

Op de website wordt hulp aangeboden die is gericht op de aard van de vragen die vermoedelijk ontstaan tijdens het surfen en het zoeken van plaatjes. Bijvoorbeeld: Hoe haal je een plaatje van de site naar je tekstverwerker? Waar vind je welke pagina? Technische informatie dus.

Hoe begin je met verzinnen?

Het slimste wat je kunt doen is eerst maar eens op de site gaan kijken. Lees de inleiding helemaal door, zodat je weet waar tekst en plaatjes staan. Ook kun je hier zien hoe je de site moet gebruiken. Bekijk daarna wat pagina's en kijk plaatjes en lees wat teksten. De informatie op de site is ingedeeld op stand. Dus je kunt al snel veel vinden.

Hoofdpunten verzinnen

Dan ga je samen eens verzinnen wat je allemaal in het leven wilt laten gebeuren. Noteer dan de hoogtepunten van het leven. Het worden de tussenkopjes van het verslag.

Vervolgens ga je de site nog eens goed uitpluizen. Probeer zoveel mogelijk informatie per hoogtepunt te vinden. Zorg dat er plaatjes bijpassen.

Daarna schrijf je een levensverhaal van minimaal twee A4.

Op welke manier schrijf je een leven?

Er zijn verschillende manieren waarop je het levensverhaal kunt schrijven, bijv.:

1. De historische manier

Dan schrijf je zo: 'En daarna vluchtte hij (= jouw hoofdfiguur) naar de stad omdat hij geen boer meer wilde zijn'.

Je schrijft dus in de verleden tijd. Het voordeel is dat je meer gebeurtenissen kunt beschrijven (bijv. De heer organiseerde een horigentocht en vond zijn horigen terug). Het nadeel is: het is wat droog en als het leven niet zo heel spannend wordt, kan dat wat saai zijn.

2. Het dagboek

Dat betekent bijv.: alle woorden moeten in de tegenwoordige tijd. De laatste pagina (de dood) kan bijvoorbeeld door een zoon of dochter zijn geschreven. De hoofdstukken zijn gewoon dagen uit het leven. Het voordeel is dat je wat emotioneler kunt worden in de tekst. Het nadeel is dat het moeilijker is om veel te vertellen. Juist omdat je steeds een mening van de hoofdpersoon erbij moet doen.

Uit het werkboekje

Echtheid (Klopt het het levensverhaal historisch?)	1
Gebruik informatie site en plaatjes (hoe meer in het leven verwerkt hoe beter)	3
Keuze Afbeeldingen (Klopt het bij het verhaal?)	2
Originaliteit (Zijn er originele gebeurtenissen in het verhaal?)	1
Is het een lopend verhaal? (Is er moeite gedaan om mooie zinnen te maken? Leest het prettig? Zijn er tussenkopjes gebruikt?)	1
Is voldaan aan alle eisen? (Zie boven plus de samenwerklijst op tijd inleveren, logboek?)	1
Netheid	1
TOTAAL	10 pt

*Uit het werkboekje:
de beoordeling*

*Op de cd-rom: mooie
middeleeuwse plaatjes.*

Maar er staat ook informatie op de site die moet helpen bij de interpretatie van plaatjes. Hoe haal je informatie uit een plaatje? Hoe moet je een plaatje bestuderen en wat kun je er dan mee voor je verslag?

Wat doet de docent nog?

De docent doet precies dat wat hij bij PO's in de bovenbouw ook doet: begeleiden en controleren. Site en boekje worden besproken. Terwijl leerlingen de opdracht maken, kan er op school huiswerk-arm lesgegeven worden. Middeleeuwse onderwerpen kunnen aan bod komen op de meest frontale manier. Maar ook is het voor de hand liggend om spreekuur te houden voor problemen met de opdracht.

Vóór de inleverdatum wordt een tweetal momenten afgesproken waarop leerlingen de producten van hun werk, tot dan toe, mee naar school nemen. Aan de hand van de vorderingen wordt dan vanzelf duidelijk waar het goed gaat en waar niet. Door de afsprakenlijstjes zijn probleemgevallen makkelijker te controleren.

Ervaringen met de opdracht

Over het algemeen vinden leerlingen de opdracht leuk. Sommigen vinden hem ook echt vervelend. Dat

zijn dan vaak leerlingen die een strakke structuur nodig hebben. Het gedeelte waarbij leerlingen heer en meester worden over hun eigen 'middeleeuwer' vinden ze allemaal leuk. De ene zorgt iets beter voor zijn karakter dan de ander, maar iedereen laat zijn fantasie erop los. Ook houdt niet iedereen zich aan de informatie van de site (verzinzen is leuker dan verantwoorden). Het is wel belangrijk dat de docent de historiciteit van de opdracht benadrukt. Doet de docent dat niet, dan gaan leerlingen met hun fantasie alle kanten op.

Kan deze opdracht op elk schooltype?

Ik kan me voorstellen dat docenten die dit lezen denken: 'Als ik op een gymnasium les zou geven, zou ik ook leerlingen zo zelfstandig aan het werk kunnen zetten'. Misschien is dat zo. Gymnasia en andere scholen met toelatingsnormen die boven de 540 liggen, hebben natuurlijk een leerlingenpopulatie die er groten-deels voor gaat. Zeker in de brugklas. Deze zelfstandige en vrije

opdracht is hen dan ook meestal op het lijf gesneden.

Toch denk ik dat de opdracht ook toepasbaar is op leerlingen met een grotere behoefte aan inhoudelijke structuur. Structureren is met deze opdracht eigenlijk niet zo moeilijk. De biografie, die de leerlingen moeten verzinnen, kan allerhande logische beperkingen krijgen. Levensgebeurtenissen kunnen verplicht worden gesteld, met daarbij verwijzingen naar waar informatie gevonden kan worden. De titeltjes van de biografie kunnen bijvoorbeeld al geschreven zijn. Ook kunnen met de site opdrachten worden gedaan voor of ter vervanging van de biografie. Zoekopdrachten liggen voor de hand. Het zelfstandig leren-aspect kan gehandhaafd worden als er ruimte blijft voor zelf kijken en lezen en de instructie gericht is op gewenst leer- en omgangsgedrag.

Voor meer informatie kunt u mailen naar Sabine te Rietstap: terietstap@worldmail.nl